

Sammanfattning av rapporter som tagits fram av
LOs välfärdspolitiska utredning

© Landsorganisationen i Sverige 2016

Omslagsfoto: Lars Forsstedt

Grafisk form: LO

Produktion och tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2016

ISBN 978-91-566-3164-1

LO 16.06 500

Innehåll

LOs välfärdspolitiska utredning	4
Direktiv	4
Delrapport 1: Åtgärder för att begränsa vinst i välfärden	4
Delrapport 2: Arbetskadeförsäkringen – en facklig hjärtefråga	6
Delrapport 3: Framtidens sjukförsäkring – en rimligare försäkring och ett rymligare arbetsliv	6
Delrapport 4: Med omsorg om det gemensamma – LOs handlingsprogram för omsorgstjänsterna	8
Delrapport 5: Klassamhällets dolda leende – LOs åtgärdsprogram för en mer jämlik tandhälsa	9
Delrapport 6: Gräde på moset? De kollektivavtalade försäkringarnas omfattning på den svenska arbetsmarknaden	10

LOs välfärdspolitiska utredning

Direktiv

LO-kongressen i maj 2012 beslutade att ge LO-styrelsen i uppdrag att tillsätta en välfärdspolitisk utredning. Så här formulerades beslutet:

"att ge styrelsen i uppdrag att tillsätta en välfärdspolitisk utredning som, i nära samverkan med LO-förbunden, får i uppdrag att analysera konsekvenserna av de senaste årens politik- och systemförändringar på det välfärdspolitiska området. Utredningen ska också presentera ett realistiskt välfärdspolitiskt handlingsprogram som inbegriper såväl långsiktiga systemlösningar som dagspolitiskt genomförbara reformer."

Det är detta uppdrag som nu presenteras i denna korta PM.

Styrgrupp

LOs välfärdspolitiska utredning har letts av en styrgrupp där sex LO-förbund ingått. Styrgruppen har bestått av:

- *Ordförande i styrgruppen:* Tobias Baudin (LOs förste vice ordförande)
- *IF Metall:* Stefan Sjöquist (från och med 2015 ersatt av Annika Nilsson)
- *Kommunal:* Per Holmström
- *Handelsanställdas förbund:* Lars-Anders Häggström
- *Seko:* Bjarne Isacson (från och med 2013 ersatt av Kristoffer Arvidsson)
- *Byggnadsarbetarförbundet:* Patrik Östberg
- *Transportarbetarförbundet:* Markus Pettersson

Utredningskansli

- Kjell Rautio, välfärdsutredare vid LO
- Joa Bergold, välfärdsutredare vid LO
- Renée Andersson, LO-utredare
- Claes-Mikael Jonsson, jurist vid LO
- Lasse Thörn, enhetschef vid LOs arbetslivsenhet

Dessutom har även en rad andra utredare, ombudsmän, ekonomer, förtroendevalda och anställda vid LO och i LO-förbunden engagerats under arbetet med enskilda rapporter.

På de följande sidorna presenteras i korthet de rapporter och åtgärdsprogram som LOs välfärdsutredning arbetat fram.

Delrapport 1:

Åtgärder för att begränsa vinst i välfärden

Sverige blev under 1990-talet något av en välfärdspolitisk experimentverkstad när det gäller avregleringar och privatiseringar. De problem som skapas av dagens relativt oreglerade vinstdrift i välfärdssektorn sammanfattas i rapporten i tre punkter:

- *Ineffektivitet och kvalitetsbrister.* I dag går privata vinstuttag och värdeöverföringar allt för ofta ut över viktiga kvalitetsfaktorer – såsom personaltätthet, utbildningskrav, anställningsförhållanden och lokaler. Utvecklingen leder till allvarliga kvalitetsbrister i verksamheter där brukarna ofta är beroendeställning.
- *Vinstdrift är en dålig styråra.* Den fria etableringsrätten på välfärdsområdet har i praktiken lett till en ”fri dragningsrätt på skattepengar”. Det är dessutom ett problem att ägarens intresse av kortsiktig vinst kan styra verksamheten på ett sätt som inte stämmer överens med de viktiga välfärdspolitiska målen. Vinstdriften bidrar till att bygga upp snedvridande incitamentsstrukturer.
- *Legitimitetsbrist och demokratiskt underskott.* Genom införandet av olika marknadsmodeller har de demokratiskt valda organen på lokal och regional nivå allt för ofta frånsvurit sig ansvaret för viktiga delar av välfärdssektorn. De värdeöverföringar som i dag sker inom välfärdssektorn är långt ifrån transparenta, vilket gör det svårt för medborgare att kontrollera att skattepengar används på bästa sätt. Likaså har anställda i privatdriven verksamhet inte samma yttrandefrihet som offentligt anställda, vilket gör att missförhållanden blir svårare att upptäcka.

För att möta dessa problem presenteras ett vinstbegränsningsförslag som syftar till att se till att det som avsätts till välfärden inte ska kunna rinna iväg till privata bankkonton eller diverse skatteparadis. Därför behöver en ny bolagsform tillskapas, samhällsbolag. Samhällsbolagens vinstuttag och värdeöverföring får inte överstiga statslåneräntan, plus 1 procent. Dessa ska dessutom främja samhällsnyttan.

Samhällsbolag ska vara den primära bolagsformen för kommunernas välfärdstjänster, men undantag kan göras genom att kommunerna tecknar driftsavtal där en annan nivå på vinstuttagen tillåts. Sådana undantag ska motiveras. Dessutom förslår LO:

- Att det tas fram krav på *bemanning och utbildning* inom varje välfärdssektor.
- Att *meddelarskydd och offentlighetsprincip* ska gälla inom all skattefinansierad välfärd.
- Att öppna böcker införs – det vill säga varje enskild skola, vårdcentral eller äldreboende ska öppna redovisa sin ekonomi.
- *Certifiering* av dem driver verksamhet inom den skattefinansierade välfärdssektorn.
- *Slopa lagen om valfrihetssystem (LOV)*. Kommuner och landsting ska själva ha rätt att besluta om etablering av fristående aktörer inom välfärden.
- Inrätta ett *nationellt välfärdsråd* bestående av arbetsmarknadens parter, representanter för partierna i riksdagen och forskare. Uppgiften är att följa utvecklingen på välfärdsområdet.
- Ökade statsbidrag till välfärdssektorn.

De förslag som presenteras mer detaljerat i rapporten har en enig LO-styrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Delrapport 2:

Arbetskadeförsäkringen – en facklig hjärtefråga

Det är självklart att den som skadas i arbetet ska hållas ekonomiskt skadeslös. Det är också självklart att försäkringen ska bidra till att minska samhällets kostnader för långa sjukskrivningar och vara en informativ signal om att vissa arbetsmiljöer är skadliga.

LO anser därför att vissa väsentliga delar i försäkringen behöver förändras. I Rapporten belyses försäkringens utformning, arbetsskadebegreppet och huvudmannskapet.

Här är exempel på några principer och förslag LO lyfter fram i rapporten:

- Alla arbeten behövs för att samhället ska fungera men riskerna att skadas i arbetet är ojämnt fördelade. LO-förbundens medlemmar har exempelvis oftare arbeten där risken att skadas är större. Därför är det viktigt att arbetskadeförsäkringen finansieras solidariskt.
- Det är också oacceptabelt att en arbetsskadad kan behöva vänta flera år på att få sin skada prövad. Det är väldigt svårt att få exempelvis belastningsskador godkända som arbetsskador. Dagens bevisregler drabbar dessutom kvinnor hårdare än män eftersom det är fler kvinnor som råkar ut för arbetsjukdomar medan fler män råkar ut för arbetsolycksfall.
- Arbetskadeförsäkringen ska finansieras solidariskt och lika av alla. Den ska vara en del av den allmänna socialförsäkringen. Facket och arbetsgivarna ska kunna teckna avtal som kompletterar.
- Den som drabbas av arbetsskada ska kompenseras fullt ut, utan självrisk.
- Se över bevisreglerna. Försäkringskassans beslut om ersättning måste bygga på aktuell kunskap. Särskilt kunskapen och forskningen om kvinnors arbetsmiljöer och arbetsskador måste öka.
- Höj inkomsttaket i försäkringen.
- Inför en särskild arbetsskadesjukpenning som man får rätt till efter 90 dagar med vanlig sjukpenning.

De förslag som presenteras mer detaljerat i rapporten har en enig LO-styrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Delrapport 3:

Framtidens sjukförsäkring

– en rimligare försäkring och ett rymligare arbetsliv

En av slutsatserna i rapporten är att om ska vi få till stånd ett långsiktigt hållbart rehabiliterings- och omställningssystem krävs någon form av trepartsuppgörelse, där såväl stens som arbetsmarknadens parter ingår. LOs är pragmatiskt inriktad och beredd att pröva olika modeller för att åter få igång en process som leder fram till en bred och välförankrad överenskommelse.

I rapporten presenteras ett detaljerat åtgärdsbatteri på sjukförsäkringsområdet. I kort sammanfattning innebär detta att:

- Det förebyggande arbetsmiljöarbetet ute på arbetsplatserna måste stärkas, så att fler ryms i arbetslivet. Arbetsplatserna måste i högre grad anpassas efter den arbetsförmåga som medborgarna faktiskt besitter. Alla som

- drabbats av ohälsa ska ha rätt till medicinsk- och arbetslivsinriktad rehabilitering samt ett arbete som anpassas efter de egna förutsättningarna.
- Det måste finnas tillgång till kvalitetssäkrad och partsgemensam företagshälsovård för alla. Samverkan mellan arbetsmarknadens parter och de ansvariga myndigheterna (FK och AF), runt de som har en partiell arbetsförmåga, måste byggas ut. I detta samarbete bör företagshälsovården vara navet.
 - Den som inte kan gå tillbaka till sin tidigare arbetsgivare och behöver stöd att ställa om och hitta fram till en ny anställning eller ett nytt yrke. Det kan då ofta handla om behov av individuellt utformade och anpassade utbildningsinsatser.
 - Sjukförsäkringen måste åter bli en försäkring som garanterar den som drabbats av ohälsa ett rimligt och fullgott inkomstskydd. Inkomsttaket måste höjas, under denna mandatperiod till motsvarande 10 prisbasbelopp och därefter kopplas till löneutvecklingen.
 - Ingen ska bli av med sin ersättning bara för att man passerar någon administrativ tidsgräns. Den bortre tidsgränsen (stupstocken) måste plockas bort så fort som möjligt.
 - De tidsgränser som i dag gäller vid 180, 364 dagar, som infördes sommaren 2008, bör omvandlas till stödjepunkter där individen rustas med rehabiliteringsrättigheter. Kravställandet vid tidsgränserna måste balanseras om, så att de aktörer som verkligen kan leverera rehabilitering får ett större tryck på sig. I dag bär den enskilde i princip allt ansvar. Detta är orimligt.
 - När beslut om rätten till sjukpenning och sjukersättning fattas ska hänsyn till individuella omständigheter tas. Ålder, utbildningsbakgrund och bostadsförhållanden måste kunna vägas in.
 - Sjukersättningen (tidigare förtidspension) bör höjas och ge trygghet även för personer med fleråriga, men inte nödvändigtvis livslånga, sjukdomstillstånd. Det är orimligt att vi i dag har vad som sannolikt är OECD-världens hårdaste kriterier för att beviljas sjukersättning.
 - Karensdagen i sjukförsäkringen bör avskaffas. Här kan LO som ett första steg tänka sig införandet av ett så kallat karensavdrag (läs mer om detta här!).
 - Vi behöver kraftfullare anställningsstöd och fler lönebidragsplatser, så att betydligt fler som vill och kan arbeta också får möjlighet att göra det.

De förslag, som presenteras mer detaljerat i rapporten, har en enig LO-styrrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Delrapport 4:

Med omsorg om det gemensamma

– LOs handlingsprogram för omsorgstjänsterna

I rapporten analyseras utvecklingen och behoven inom barn- och äldreomsorgen för att säkra möjligheten för både kvinnor och män i alla samhällsklasser att förvärvsarbeta. Utgångspunkten är att de offentliga omsorgstjänsternas utformning och tillgänglighet är en avgörande del i en politik som syftar till en hög och jämn sysselsättning bland hela befolkningen.

Handlingsprogrammet syftar till att presentera förslag och åtgärder som stärker och utvecklar omsorgstjänsterna i framtiden samt höja kvaliteten och förbättra likvärdigheten och tillgängligheten i barn- och äldreomsorgen. I programmet förslår LO bland annat:

- Inför lagstadgad rätt till barnomsorg till på helger, kvällar och nätter. Förstärk rätten till barnomsorg på lov.
- Utforma ersättningsystemen till förskolor och fritids så att det styr mot tillgänglighet och tillräckliga öppettider.
- Höj och öronmärk statsbidrag för att minska barngrupperna inom förskola och fritids.
- Höj och indexera statsbidragen till offentligt subventionerad barn- och äldreomsorg i syfte att framför allt höja personaltäteten.
- Ersättningsystemen måste utformas så att det finns större möjligheter för ansvariga politiker att styra om resurser till omsorgsenheter med stora behov.
- Tydliggör kommuners möjlighet att inom LOU precisera och rikta upphandling mot sociala krav och värdeburna organisationer.
- Avskaffa renodlade kundvalsmodeller som LOV och barnomsorgspeng. Kommuner ska ha vetorätt vid etablering.
- Öka tillgången till avlastningsboenden och permanenta äldreboenden. Inför en äldreboendegaranti för personer som är 85 år och äldre.
- Initiera byggsatsningar för att öka antalet platser på äldreboenden.
- Säkerställ utrymmet för förenklad biståndshandläggning inom Socialtjänstlagen.
- Inför flexitjänster inom äldreomsorgen för att öka äldre självbestämmande och flexibiliteten i omsorgen.
- Normen för anställningar inom barn- och äldreomsorg ska vara tillsvidareanställningar på heltid.
- Ökade statsbidrag för att långsiktigt säkerställa kvalitet och tillgång till äldreomsorg.
- Regeringen ska tillsätta en äldreomsorgskommission med uppdrag att se till vilka lösningar som krävs för att klara behov, fördelning och finansiering i äldreomsorgen i framtiden. Utgångspunkten ska vara att värna och utveckla en offentligt finansierad äldreomsorg.

De förslag som presenteras mer detaljerat i rapporten har en enig LO-styrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Delrapport 5:

Klassamhällets dolda leende

– LOs åtgärdsprogram för en mer jämlik tandhälsa

Uppenbarligen är tröskeln till tandvårdsmottagningarna i dag allt för hög för allt för många. Klasskillnaderna i tandhälsa ökar. Samtidigt behöver det skapas förbättrade incitament både hos de privata och offentliga aktörerna att inte "sälja på" de enskilda tandvårdsinsatser som inte i första hand är motiverade utifrån tandhälsosynpunkt. Detta är viktigt för att subventionsgraden ska kunna öka och inte ätas upp av ökade vinstmarginaler hos vinstdrivna utförare. Därför bör regeringen snarast undersöka hur en rimlig prisreglering och ökad kontroll av hela tandvårdssektorn kan införas.

Detta är bakgrunden till att LO anser att det behöver göras en grundlig översyn av hela tandvårdssystemet. En utgångspunkt måste vara att tänderna faktiskt är en del av kroppen. Samtidigt som en fördjupad analys och större långsiktiga systemförändringar behövs krävs också akuta åtgärder redan nu, för att inte situationen inte ska förvärras och de framtida kostnaderna ska raka i höjden. En enig LO-styrelse har därför ställt sig bakom en strategi på tandvårdsområdet som kan sjösättas under denna mandatperiod. Förslagen kan kort sammanfattas i fem punkter:

- För att motverka ekonomiska incitament som är kostnadsdrivande, genom att privata och offentligt ägda aktörer exempelvis överdebiterar i takt med en ökad subventionsgrad, bör regeringen införa en prisreglering och en effektivare kontroll av tandvårdssektorn.
- Det allmänna tandvårdsbidraget bör göras om till ett generellt stöd lika för alla och höjas, från dagens 150 och 300 kronor till förslagsvis 400–500 kronor för alla.
- Det särskilda tandvårdsstödet bör höjas, förslagsvis från dagens 600 kronor till förslagsvis 700–800 kronor.
- Högkostnadsskyddet måste förbättras och utformas så att det i högre utsträckning stimulerar fler att uppsöka tandvården. Dagens självrisk för den enskilde, det vill säga att högkostnadsskyddet träder in först efter åtgärder som kostar mer än 3 000 kronor, innebär en orimligt hög tröskel in i tandvården för dem som har knappa ekonomiska resurser. LO förordar därför en statlig subvention redan från första kronan. Exakt procentuell nivå på denna subvention och var brytpunkterna mellan olika subventionsgrader ska läggas bör närmare analyseras.
- Information om stöd och hjälp med munhygien ska vara en självklar del av omvårdnaden om de äldre. Här är det särskilt viktigt att informera om möjligheten att få hembesök från tandvården (uppsökande verksamhet) och så kallad nödvändig tandvård till hälso- och sjukvårdsavgift.

Det kommer naturligtvis att krävs fortsatta och fördjupade analyser, inte minst när det gäller de ekonomiska avvägningar som måste göras i relation till andra angelägna politiska reformer. Men LO kan aldrig acceptera att klasskillnader och social tillhörighet tillåts avspeglade sig i våra leenden. Sverige borde kunna bättre!

De förslag som presenteras mer detaljerat i rapporten har en enig LO-styrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Delrapport 6:

Gräddes på moset? De kollektivavtalade försäkringarnas omfattning på den svenska arbetsmarknaden

Denna rapport fokuserar på hur försäkringsskyddet på arbetsmarknaden är och bör vara organiserat. Den svenska modellen har formats av en välfärdspolitik som omfördelar resurser över livet och mellan individer. Omfördelningen har dock minskat under de senaste decennierna och med den borgerliga jobb- och välfärdspolitiken från 2007 har klyftorna ökat snabbare. Vi riskerar att få ett samhälle där skillnader, främst genom olika förutsättningar på arbetsmarknaden, urholkar stödet för den generella välfärden.

Eftersom de offentliga försäkringarna täcker en allt mindre andel av inkomstbortfallet har kompletterande ersättningar från privata eller kollektivavtalade försäkringar blivit vanligare och betydelsen av dessa har ökat för individerna. Kompletterande försäkringar ökar komplexiteten i systemet (det finns risk att missa ersättning) och innebär att enskilda kollektiv får bära sina egna kostnader istället för att dela på risken och kostnaden med alla. Dessutom är de kompletterande ersättningarna inte tillgängliga för alla. Behovet av kompletterande försäkringar för en växande andel av sysselsatta som har inkomster över ersättningstaken riskerar också att minska tilltron och betalningsviljan till socialförsäkringssystemet.

Inkomstbortfallsprincipen är grunden i den svenska socialförsäkringen. Utvecklingen under de senaste 25 åren visar dock att det svenska socialförsäkringssystemet successivt glider från en inkomstbortfallsförsäkring mot ett grundtrygghetssystem. Det skulle i så fall innebära att Sverige inte längre ryms inom det som definieras som den nordiska modellen. Frågan är då vilket som är alternativet.

Rapporten är en utförlig genomgång av hur ersättningarna via social- och avtalsförsäkringar är utformade i dag, en analys av försäkringarnas förutsättningar i dagens arbetsliv och en sammanfattning av LOs förslag om hur dessa bör vara utformade i framtiden.

De områden som tas upp i rapporten är:

- Vägval sjukdom.
- Vägval arbetslöshet.
- Vägval arbetsskada.
- Vägval rehabilitering och omställning vid ohälsa.
- Vägval pension.

Den övervägande slutsatsen i rapporten är att vi måste fortsätta slå vakt om den generella välfärdsmodellen. Men inom vissa områden finns det anledning att fundera över om de förändringar som skett på arbetsmarknaden innebär att nya avvägningar måste göras mellan lag och avtal i socialförsäkringssystemet, för att göra det bättre anpassat till LOs mål om full sysselsättning och trygghet i förändringen.

De förslag som presenteras mer detaljerat i rapporten har en enig LO-styrelse, samtliga 14 LO-förbund, ställt sig bakom.

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs hemsida
eller beställas från LO-distribution:
Telefax: 026-24 90 26

Mars 2016
ISBN 978-91-566-3164-1
www.lo.se

OMSLAGSFOTO: Lars Forsstedt